

ЗМІНИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ

©2024 ХОРОШЕВ М. І.

УДК 314

JEL: H53; I38; J11; J13; J14

Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику

У статті досліджено глибокі та комплексні демографічні зміни, які відбуваються в Україні внаслідок повномасштабної війни, що розпочалася в лютому 2022 року. У роботі зосереджено увагу на чотирьох основних аспектах демографічних процесів: народжуваності, смертності, міграції та структурі населення. Кожен із цих аспектів проаналізовано з точки зору впливу війни на їх динаміку та довгострокові наслідки для соціально-економічного розвитку країни. Зокрема, автор акцентує увагу на значному зниженні рівня народжуваності, що є результатом комплексного впливу економічної невизначеності, психологічного стресу, погіршення умов життя та руйнування ключових інфраструктурних об'єктів. Щодо смертності, у статті підкреслено, що її зростання обумовлене, передусім, прямими наслідками бойових дій, такими як загибель мирних жителів і військових. Економічна нестабільність, викликана війною, змушує багато сімей відкладати народження дітей, що веде до поглиблення демографічної кризи, яка почалася ще до війни. Міграційні процеси стали одним із найбільш відчутних демографічних наслідків війни. Вимушена евакуація населення, як внутрішня, так і міжнародна, суттєво змінила демографічну карту країни. Масова міграція молоді та працездатного населення, з одного боку, послаблює економічний потенціал України, а з іншого боку, створює значні виклики для країн, що приймають біженців. Стаття досліджує не лише кількісні, але й якісні зміни, що відбуваються внаслідок переміщення значної частини населення. Зміни в структурі населення є ще одним важливим аспектом, який досліджується у статті. Втрата молодого та працездатного населення, старіння нації та зміна статево-вікової структури населення можуть мати тривалі негативні наслідки для майбутнього розвитку країни. Автор підкреслює, що без належної державної політики, спрямованої на повернення біженців, стимулювання народжуваності та поліпшення умов життя, ці зміни можуть призвести до подальшого погіршення соціально-економічної ситуації. На завершення у статті наголошено на необхідності комплексного підходу до вирішення демографічних викликів, спричинених війною, та важливості розробки ефективних стратегій для забезпечення соціальної й економічної стійкості України в умовах повоєнного відновлення. Такий підхід включає створення умов для повернення біженців, підтримку економічної активності, інвестиції у відновлення зруйнованих регіонів, а також розвиток соціальної політики, яка враховує нові демографічні реалії.

Ключові слова: демографічні зміни, народжуваність, смертність, міграція, структура населення, війна в Україні, соціально-економічне відновлення, повоєнний період.

Рис.: 2. Табл.: 3. Бібл.: 41.

Хорошев Максим Ігорович – аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: mkhoroshev96@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4356-0268>

UDC 314

JEL: H53; I38; J11; J13; J14

Khoroshev M. I. Changes in the Demographic Situation in Ukraine During the Wartime and Their Impact on Social Policy

The article examines the profound and complex demographic changes that are taking place in Ukraine as a result of the full-scale war that began in February 2022. The study focuses on four main aspects of demographic processes: birth rate, mortality rate, migration and population structure. Each of these aspects is analyzed from the point of view of the impact of the war on their dynamics and long-term consequences for the socioeconomic development of the country. In particular, the author focuses on a significant decrease in the birth rate, which is the result of the complex impact of economic uncertainty, psychological stress, deterioration of living conditions and destruction of key infrastructure facilities. As for mortality rate, the article emphasizes that its increase is primarily due to the direct consequences of hostilities, such as the deaths of civilians and soldiers. The economic instability caused by the war is forcing many families to postpone having children, leading to a deepening demographic crisis that began even before the war. Migration processes have become one of the most tangible demographic consequences of the war. The forced evacuation of the population, both internal and international, has significantly changed the demographic map of the country. Mass migration of young people and the working-age population, on the one hand, weakens the economic potential of Ukraine, and on the other hand, creates significant challenges for countries hosting refugees. The article examines not only quantitative, but also qualitative changes that occur as a result of the displacement of a significant part of the population. Changes in population structure are another important aspect explored in the article. The loss of a young and able-bodied population, the aging of the nation, and the change in the gender and age structure of the population can have long-term negative consequences for the future development of the country. The author underlines that without proper State policy aimed at the return of refugees, stimulating the birth rate and improving living conditions, these changes can lead to further deterioration of the socioeconomic situation. In conclusion, the article emphasizes the need for a comprehensive approach to solving the demographic challenges caused by the war and the importance of developing effective strategies to ensure the social and economic stability of Ukraine in the context of post-war recovery. This approach includes creating conditions for the return of refugees, supporting economic activity, investing in the restoration of destroyed regions, as well as developing social policies that take into account new demographic realities.

Keywords: demographic changes, birth rate, mortality rate, migration, population structure, war in Ukraine, socioeconomic recovery, post-war period.

Fig.: 2. Tabl.: 3. Bibl.: 41.

Khoroshev Maksym I. – Postgraduate Student, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: mkhoroshev96@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4356-0268>

Повномасштабна війна в Україні, яка розпочалася у лютому 2022 р., має суттєвий вплив на демографічну ситуацію країни. Цей конфлікт, з його масовими людськими жертвами, вимушеною міграцією, руйнуванням інфраструктури, призвів до драматичних змін у чисельності та структурі населення. Війна порушила нормальні життєві процеси, змінила моделі поведінки та вплинула на демографічні показники, такі як народжуваність, смертність, міграція, та демографічну структуру.

Війна спричинила масову евакуацію та переміщення населення – як усередині країни, так і за її межі. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на середину 2023 р. понад 8 мільйонів українців були змушені шукати притулку в інших країнах, а близько 6,5 мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами. Цей відтік населення особливо зачепив молодь і працездатне населення, що призводить до значних демографічних і соціальних проблем [29].

Паралельно з цим війна спричинила значне збільшення смертності через бойові дії, погіршення медичної допомоги, стрес і погіршення умов життя. На початок 2024 р., за оцінками Міністерства охорони здоров'я України, кількість загиблих цивільних осіб перевищила 100 тисяч, а поранених – кілька сотень тисяч. Крім того, порушення економічної діяльності та руйнування інфраструктури ведуть до збільшення смертності від непрямих наслідків війни, таких як голод, відсутність медичного обслуговування та зростання захворюваності [39].

Демографічні зміни, спричинені війною, матимуть тривалий вплив на розвиток країни. Втрата молоді та працездатного населення може погіршити ситуацію на ринку праці, знизити економічний потенціал і збільшити навантаження на соціальні системи, особливо в контексті догляду за старшими поколіннями. Зменшення народжуваності на фоні зростання смертності та відтоку населення посилює демографічну кризу, яка вже існувала до війни через старіння населення і низький рівень народжуваності.

Враховуючи викладене вище, очевидно, що розуміння демографічних змін під час війни є критично важливим для розробки ефективної державної політики, спрямованої на стабілізацію демографічної ситуації та підтримку соціально-економічного розвитку України. Оскільки демографія безпосередньо впливає на всі аспекти суспільного життя – від економічного зростання до соціальної стабільності – вирішення проблем, пов'язаних зі зменшенням чисельності населення, старінням і міграцією, є необхідним для відновлення та процвітання країни після завершення активних воєнних дій.

Демографічні зміни визначають майбутні потреби в робочій силі, соціальній підтримці та інфраструктурі. В умовах масового відтоку населення, падіння народжуваності та зростання смертності Україна стикається з викликами, які потребують стратегічних і комплексних рішень. Це включає в себе створення умов для повернення біженців і внутрішньо переміщених осіб, стимулювання народжуваності, поліпшення медичних і соціальних послуг, а також підтримку економічної активності та інвестицій у відновлення зруйнованих регіонів.

Тому дослідження демографічних змін під час війни надає цінну інформацію для формування політики, яка сприятиме стабілізації демографічної ситуації, забезпеченню довгострокового розвитку та відновленню країни після конфлікту. Це також допоможе зрозуміти та пом'якшити наслідки війни для різних демографічних груп, сприяючи соціальній згуртованості й економічній стійкості України в майбутньому.

Демографічна ситуація в Україні під час повномасштабної війни є актуальною темою для досліджень, оскільки конфлікт відзначається значним впливом на населення країни. Аналіз наявних джерел показує, що демографічна ситуація в Україні й до війни була досить таки критичною, а з початком повномасштабного вторгнення негативні тенденції набули більш яскравого вигляду. Нами було проаналізовано роботи таких авторів, як Е. Лібанова [24; 25; 41], В. Токар, З. Гбур [36], В. Руденко [30], О. Грішнова, Ю. Харазішвілі [16], І. Цвігун [40], О. Єрмішев, О. Бацилева, Т. Кученко [20], Н. Шерстюк, А. Соколов [32], М. Ливдар, Н. Ярошевич, А. Степанова [23], В. Сьомченко, А. Кузнецова [35], О. Біленко, С. Горбань [14], І. Онопрієнко [27], І. Лапшин [22], І. Герлах, Л. Українець [38], О. Богославець, Н. Бойко [15], А. Ковальчук [21], С. Аксьонова, О. Гладун, Т. Гнатюк, Б. Крімер, І. Курило, Н. Левчук, Л. Лісогор, І. Майданік, М. Огай, О. Позняк, С. Полякова, Н. Рингач, Л. Слюсар, О. Хмелевська, В. Шишкін [25].

Наявні дослідження іноземних авторів [2–11; 13], котрі аналізували наслідки військових конфліктів Сирії, Іраку, Лівану, свідчать про те, що в умовах військового конфлікту спостерігаються такі тенденції:

- ✦ значне старіння населення через низьку народжуваність і зменшення тривалості життя;
- ✦ висока еміграція населення внаслідок соціальних та економічних турбулентностей;
- ✦ збільшення смертності через прямі військові дії, травми, погіршення доступу до медичної допомоги та життєвого середовища.

Виходячи з актуальності та ступеня наукової розробки проблеми автор поставив за мету даної статті обґрунтування заходів соціальної політики, спричинених демографічними змінами в умовах війни та спрямованих на подолання негативних наслідків цих змін. Дослідження проведене в розрізі чотирьох складових, які, з одного боку, є відносно автономними, а з іншого боку, тісно взаємопов'язаними: народжуваність, смертність, міграція, динаміка структури населення. Своєю чергою, розкриття кожного з цих складників передбачає висвітлення таких аспектів:

- ✦ *народжуваність*: вплив війни на рівень народжуваності, зокрема через стрес, економічну невизначеність і зміну пріоритетів населення;
- ✦ *смертність*: аналіз наслідків змін у рівні смертності, включно з прямими жертвами конфлікту, а також підвищення смертності через погіршення умов життя та медичного обслуговування;
- ✦ *міграція*: узагальнення масштабів і напрямків міграції, включно з внутрішньо переміщеними особами та міжнародними біженцями, та визначення їхнього впливу на демографічну структуру;
- ✦ *структура населення*: оцінка змін у віковій і статевій структурі населення, а також їх впливу на стан співвідношення між різними демографічними групами.

Демографічна ситуація в Україні під час повномасштабної війни з лютого 2022 р. вимагає комплексного дослідження з використанням комбінованого підходу, який поєднує якісні та кількісні методи. Кількісні методи включають аналіз статистичних даних, тоді як якісні методи орієнтовані на збирання й аналіз соціологічних даних через опитування та фокус-групи. Цей підхід дозволяє отримати глибше розуміння демографічних і соціальних процесів, які відбуваються під впливом війни.

Дослідження базується на аналізі офіційних статистичних джерел, таких як звіти урядових органів та дані міжнародних організацій, що надають об'єктивні дані про демографічні зміни в Україні під час війни. Соціологічні опитування та фокус-групи використовуються для дослідження соціальних наслідків конфлікту на рівні населення, включно з впливом на психічний стан, установки та відношення.

Дослідження має спостережний характер і базується на аналізі вторинних даних, таких як: офіційні статистичні джерела, наукові публікації та звіти міжнародних організацій.

Для забезпечення об'єктивності та достовірності дослідження використано офіційні статистичні джерела, звіти міжнародних організацій (наприклад, ООН, МОМ) та наукові публікації з демографії та соціології.

Дослідження обмежується наявністю доступних даних і може відображати лише частковий обсяг соціальних і демографічних змін, що відбуваються під час війни. Незважаючи на це, ретельний аналіз доступних ресурсів дозволяє отримати важливі узагальнення та рекомендації для подальших досліджень та стратегій управління.

Вплив війни на демографічні показники в Україні проявляється в таких головних тенденціях:

- ✦ значне збільшення смертності серед цивільного населення та військових;
- ✦ вимушена міграція населення через загрозу безпеки та економічну нестабільність;
- ✦ соціальні порушення, включно з психологічним стресом, розривами в сімейних і громадських структурах.

Крім цього, при аналізі демографічних змін під час війни важливо враховувати не лише прямі наслідки військових дій, але й соціальні, економічні та психологічні фактори. Наприклад, методи аналізу можуть включати вивчення впливу на здоров'я населення, доступ до медичних послуг і стан інфраструктури.

Недостатня увага до соціальних і економічних наслідків війни може призвести до неповного розуміння реального впливу конфлікту на демографічну ситуацію. Особливо важливою є необхідність дослідження регіональних відмінностей впливу війни на населення, оскільки ці відмінності можуть визначати різні сценарії соціально-економічного відновлення.

Україна, перебуваючи в умовах військового конфлікту, зазнає значних викликів для своєї демографічної структури та населення загалом. Важливо продовжувати дослідження впливу війни на народжуваність, смертність, міграцію та соціальні взаємовідносини з метою розробки ефективних стратегій підтримки і відновлення населення в умовах конфлікту та після його завершення.

Наразі наша країна переживає глибоку демографічну кризу, яка загострилася через повномасштабну війну, що розпочалася у 2022 році. Основні фактори, що впливають на демографічну ситуацію, включають низьку народжуваність, високу смертність, масову міграцію та соціально-економічні наслідки війни.

Розглянемо ці тенденції за останні 5 років більш детально. Почнемо з народжуваності.

Основна причина скорочення населення нашої держави полягає в низькій народжуваності. Так, у 1991 р. на одну матір припадало в середньому 1,9 дитини. До 2001 р. цей показник знизився до 1,1 дитини. У 2021 р. він становив усього 1,2 дитини на одну жінку [17]. Тенденції останніх 5 років наочно показано в *табл. 1*.

Як видно з даних *табл. 1*, найвищою була народжуваність у 2019 р. Кожного наступного року вона невпинно знижувалась. Ці тенденції ілюструє *рис. 1*.

Як бачимо з *рис. 1*, від 2019 р. до 2023 р. спостерігається стійка тенденція до зниження кількості народжень.

Продовження цієї тенденції у 2023 р. підтверджує, що вплив війни та пов'язані з нею економічні, соціальні та психологічні фактори мають тривалий вплив на народжуваність в Україні.

Крім цього, поряд із низькою народжуваністю, в Україні спостерігається високий рівень смертності. Близько третини українців помирали до досягнення 65 років, а більш ніж половині цих смертей можна було запобігти. У 2020 р. середня

очікувана тривалість життя для чоловіків становила 66,4 року, для жінок – 76,2 року [33].

Тенденції останніх 5 років наочно показано в *табл. 2*.

Як видно з даних *табл. 2*, у 2019 р. показник смертності був найнижчим за весь період 2019–2023 рр. Збільшення її рівня у 2020–2021 рр. можна пояснити впливом пандемії COVID-19. Дещо дивним виглядає її падіння у 2022–2023 рр. на фоні початку війни. Ми пояснюємо це тим, що офіційна статистика за цей період не охоплює окуповані території, на яких, як ми припускаємо, рівень смертності був значно вищим порівняно з неокупованими, на фоні падіння смертності саме від COVID-19 загалом. Це в підсумку і призвело до того, що, попри війну, на доступних статистичному вимірюванню територіях рівень смертності хоча й почав зростати, але, разом із цим, не досяг у 2023 р. рівня 2019 р. *Рис. 2* наочно ілюструє ці тенденції.

Отже, з 2019 р. до 2021 р. спостерігається стійке збільшення смертності, що досягає свого піку у 2021 р.

Таблиця 1

Зміна відносних показників народжуваності в Україні в базисному та звітному періодах у 2019–2023 рр.

Рік	Абсолютні значення (тис. осіб)	Відносні показники народжуваності (базисний період – 2019 р.), % до базисного періоду	Відносні показники народжуваності (наступний рік до попереднього), %
2019 ¹	308	100	–
2020 ¹	293	95,13	95,13
2021 ¹	271	87,99	92,50
2022 ²	205	66,56	75,65
2023 ²	177	57,47	86,34

Примітка: ¹ – без тимчасово окупованих територій Донецької та луганської областей, Автономної Республіки Крим і м. Севастополя; ² – без тимчасово окупованих територій внаслідок повномасштабного вторгнення 24.02.2022 р.

Джерело: складено на основі [18; 19; 31]. Відносні показники розраховано автором.

Рис. 1. Зміна кількості народжених в Україні у 2019–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за [18; 19; 31].

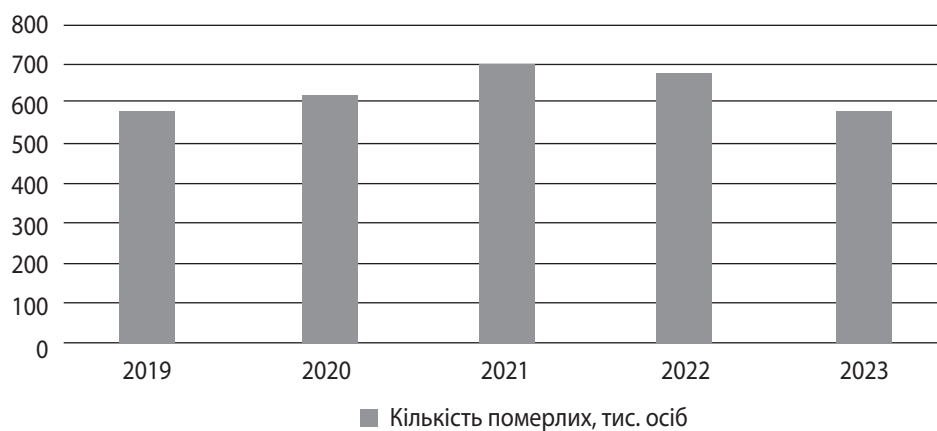

Зміна відносних показників смертності в Україні в базисному та звітному періодах у 2019–2023 рр.

Рік	Абсолютні значення (тис. осіб)	Відносні показники смертності (базисний період – 2019 р.), % до базисного періоду	Відносні показники смертності (наступний рік до попереднього), %
2019 ¹	580	100	–
2020 ¹	615	106,03	106,03
2021 ¹	700	120,69	113,82
2022 ²	675	116,38	96,43
2023 ²	585	100,86	86,67

Примітка: ¹ – без тимчасово окупованих територій Донецької та луганської областей, Автономної Республіки Крим і м. Севастополя; ² – без тимчасово окупованих територій внаслідок повномасштабного вторгнення 24.02.2022 р.

Джерело: складено на основі [18; 19; 28; 31]. Відносні показники розраховано автором.

Рис. 2. Зміна кількості померлих в Україні у 2019–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за [18; 19; 28; 31].

У 2022 та 2023 рр., під впливом повномасштабної війни, рівень смертності залишився високим, але дещо знизився порівняно з 2021 р., здебільшого головним фактором у цьому виступає окупація територій з початку повномасштабного вторгнення.

Перейдемо до аналізу коефіцієнтів народжуваності, смертності, природного приросту в Україні в період з 2019–2023 рр.

Розглянемо *табл. 3*, в якій відображено зміну коефіцієнтів народжуваності, смертності та природного приросту.

Як видно з даних *табл. 3*, народжуваність знижувалася протягом усього періоду. Середнє річне зниження становить приблизно 0,475 на 1000 осіб.

У цей самий період смертність зростала, за винятком незначного зниження у 2022 р. Середнє річне збільшення коефіцієнта смертності становить приблизно 0,45 на 1000 осіб.

Природний приріст залишався негативним протягом усіх років, безперервно погіршуючись.

Таке падіння природного приросту відображає значний демографічний виклик, з яким стикається Україна і який може вплинути на довгострокову соціально-економічну стабільність країни.

Загалом значне погіршення показників у 2022 та 2023 рр. може бути пов'язане з наслідками війни, включно з міграцією, підвищеною смертністю серед населення та зниженням рівня народжуваності.

З цього випливає, що політикам потрібно буде розробити стратегії для стимулювання народжуваності, зменшення смертності та підтримки населення в умовах кризи.

Негативними тенденціями відзначаються також міграційні процеси. У 2021 р. приблизно 3 мільйони українців працювали за кордоном [41]. З початком повномасштабного вторгнення зміна чисельності населення внаслідок міграції зазнали суттєвих змін. Якщо на початку 2022 р. чисельність населення України, з урахуванням анексованого Криму та тимчасово окупованих регіонів Донецької та Луганської областей, становила 42 млн осіб, то вже на початку 2024 р. вона скоротилася до

Зміна коефіцієнтів народжуваності, смертності та природного приросту в Україні у 2019–2023 рр.

Рік	Коефіцієнт народжуваності (на 1000 осіб)	Коефіцієнт смертності (на 1000 осіб)	Природний приріст (на 1000 осіб)
2019 ¹	8,1	14,7	-6,6
2020 ¹	7,5	15,7	-8,2
2021 ¹	7,4	16,4	-9,0
2022 ²	6,7	16,1	-9,4
2023 ²	6,2	16,5	-10,3

Примітка: ¹ – без тимчасово окупованих територій Донецької та луганської областей, Автономної Республіки Крим і м. Севастополя; ² – без тимчасово окупованих територій внаслідок повномасштабного вторгнення 24.02.2022 р.

Джерело: складено на основі [18; 19; 31].

приблизно 35 млн осіб. Понад 6 млн українців знаходяться за кордоном. Понад половина з них знайшли притулок у Європі (у т. ч. 1,5 млн у Польщі, 1 млн у Німеччині, 490 тис. у Чехії) [12].

Війна призвела до змін й у статево-віковій структурі населення. Розподіл населення України за статтю та віком уже давно не має вигляду піраміди – протягом кількох десятиліть графіки показують зовсім іншу форму. За останніми оцінками, діти до 18 років складають лише 15% від загальної кількості населення, тоді як на людей віком 60+ припадає 27%.

Обмеження на виїзд з країни для чоловіків призовного віку трохи зменшило гендерний дисбаланс. За останніми даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, зараз на 100 жінок припадає 94 чоловіки.

Промінь надії в не надто оптимістичній картині статево-вікового розподілу населення можна побачити в дітей, народжених на початку 2010-х років: їх народилося більше, ніж у попередні та наступні роки, і значна частина з них досі проживає в Україні. До того ж, досягнення ними репродуктивного віку може збігтися з помітним поліпшенням безпекової ситуації в країні [37].

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами нашої роботи можемо дійти таких висновків.

Відзначене зниження народжуваності з 2019 по 2023 рр., особливо в період війни, підтверджує негативний вплив війни на рішення про народження дітей. Економічна невизначеність, стрес і руйнування інфраструктури можуть суттєво знижувати бажання населення мати дітей.

Підвищення смертності відображає як прямі наслідки бойових дій, так і непрямі, такі як погіршення умов життя та доступу до медичної допомоги. Це підтверджує нашу гіпотезу про зростання смертності під час війни, яка набула критичних

масштабів у 2021 р., а потім дещо знизилася у 2023 р., проте залишилася на високому рівні.

Величезний рівень міграції, як внутрішньої переміщених осіб, так і міжнародних біженців, значно змінив демографічну структуру України. Втрата близько 6,5 мільйонів людей, зокрема працездатного населення, може мати довгострокові наслідки для економічного та соціального відновлення країни [12].

Зміни у віковій та статевій структурі (зокрема, високий відсоток дітей серед біженців і зміщення демографічного балансу) вказують на можливі труднощі в забезпеченні соціальних послуг і відновленні трудового потенціалу.

Наші результати узгоджуються з висновками попередніх досліджень [14–16; 20–25; 27; 30; 32; 35; 36; 38; 40]. Крім того, ми бачимо, що військові конфлікти негативно впливають на демографічні показники. Дослідження в інших країнах, таких як Ірак, Сирія, Ліван, також підтверджують, що війна веде до зниження народжуваності та підвищення смертності [2–11; 13]. Подібно до конфліктів в цих країнах Україна також спостерігає значне зменшення народжуваності та збільшення смертності, що відображає загальні тенденції, характерні для воєнних ситуацій.

Проте в Україні, зокрема, було зафіксовано особливу масштабність міграційних процесів та вплив війни на вікову та статеву структуру населення, що може бути частково новим для досліджень у контексті європейських країн.

Ці висновки можуть стати підґрунтям для розробки та реалізації політики відновлення в Україні.

Зокрема, зниження народжуваності та підвищення смертності вимагають термінових заходів для підтримки населення, включно зі стимулами для підвищення народжуваності, поліпшенням умов життя та наданням медичних і соціальних послуг [34].

Висока міграція та зміни в демографічній структурі потребують адаптації політики у сфері соціальних послуг, освіти та ринку праці для підтримки як біженців, так і внутрішньо переміщених осіб [26].

Для успішного відновлення після війни України потрібно буде розробити стратегії, які включають забезпечення умов для повернення біженців, відновлення зруйнованої інфраструктури та підтримку економічної активності.

Загалом маємо необхідність комплексного підходу до демографічних викликів, з акцентом на довгострокову стабільність і відновлення. Важливо враховувати всі аспекти демографічних змін для розробки ефективних стратегій, які забезпечать соціальну та економічну стійкість України в умовах постконфліктного відновлення.

У літературі активно розробляються практичні аспекти розробки та реалізації відповідних заходів соціальної політики. Серед них, зокрема, можна відзначити такі:

- ✦ моніторинг демографічних показників, включно з міграцією, народжуваністю та смертністю з метою оперативного реагування на зміни і розробки ефективних політичних рішень [34];
- ✦ розробка програм підтримки сімей, які можуть стимулювати народжуваність, включно з фінансовою підтримкою, поліпшенням медичних послуг і заходами для зменшення стресу серед населення [1];
- ✦ розробка стратегій для стимулювання повернення біженців і внутрішньо переміщених осіб до своїх домівок, надаючи їм необхідну підтримку та умови для повернення [26].

У межах реалізації такого комплексного підходу вважаємо за доцільне запропонувати такі рекомендації щодо поліпшення демографічної ситуації в наступні десятиліття:

- ✦ забезпечити доступ до психологічної допомоги для осіб, які постраждали від війни, включно з біженцями та внутрішньо переміщеними особами;
- ✦ працювати над відновленням інфраструктури та покращенням умов життя, що може допомогти зменшити рівень смертності та поліпшити загальний стан суспільства;
- ✦ співпрацювати з міжнародними організаціями та донорами для отримання фінансової, технічної та гуманітарної підтримки у відновленні демографічної ситуації та економічного розвитку України;
- ✦ інвестувати в освітні програми та професійну підготовку, щоб підвищити рівень

кваліфікації робочої сили та створити нові можливості для працевлаштування в умовах постконфліктного відновлення;

- ✦ запровадити спеціальні програми підтримки та розвитку сільських територій, де демографічна ситуація особливо складна, з метою забезпечення більш рівномірного розподілу населення по країні;
- ✦ запровадити ініціативи для підвищення гендерної рівності, що включає рівний доступ до економічних можливостей та соціальних послуг для чоловіків і жінок, особливо в умовах повоєнного періоду. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Мерещук В. Елла Лібанова: «40 млн населення вже не буде. Або це будуть не українці». *LB.ua*. 29.01.2024. URL: https://lb.ua/news/2024/01/29/595959_ella_libanova_40 mln_naselennya_vzhe.html
2. Ali M. M., Shah I. H. Sanctions and childhood mortality in Iraq. *The Lancet*. 2020. Vol. 355. Iss. 9218. P. 1851–1857. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(00\)02289-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(00)02289-3)
3. Alkhezai A. H. et al. Violence-Related Mortality in Iraq from 2002 to 2006. *The New England Journal of Medicine*. 2008. Vol. 358. Iss. 5. P. 484–493. DOI: <https://doi.org/10.1056/NEJMs0707782>
4. Alnasrawi A. Iraq's Burdens: Oil, Sanctions and Underdevelopment. *Greenwood Publishing Group*. 2004. 192 p.
5. Burnham G., et al. The Human Cost of the War in Iraq: A Mortality Study, 2002–2006. URL: [https://www.files.ethz.ch/isn/25293/IRAQ%20HUMAN%20COST.final%20\(Monday\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/25293/IRAQ%20HUMAN%20COST.final%20(Monday).pdf)
6. Rickards J. Crisis in Lebanon. Anatomy of a Financial Collapse. *FDD*. 2020. URL: <https://www.fdd.org/analysis/2020/08/04/crisis-in-lebanon/>
7. Hagen J. J. Queering Women, Peace and Security. *International Affairs*. 2016. Vol. 92. Iss. 2. P. 313–332. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12551>
8. Hagopian A., et al. Mortality in Iraq Associated with the 2003–2011 War and Occupation: Findings from a National Cluster Sample Survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study. *PLoS Medicine*. 2013. Vol. 10. Iss. 10. Art. 1001533. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001533>
9. Maydaa C., Chayya C., Myrntinen H. Impacts of the Syrian Civil War and Displacement on Societal Populations. 2020. URL: https://thegenderhub.com/wp-content/uploads/2021/01/MOSAIC_Report_Online-1f443677dafb1a3e936ac0eade8236412c9f032fc4de51dc0d-6387cbb67568863.pdf
10. Sirin S. R., Rogers-Sirin L. The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children. *Migration Policy Institute*. 2015. URL: <https://www.migrationpolicy.org/research/educational-and-mental-health-needs-syrian-refugee-children>

11. Spagat M., Mack A., Cooper T., Kreutz J. Estimating War Deaths: An Arena of Contestation. *Journal of Conflict Resolution*. 2009. Vol. 53. Iss. 6. P. 934–950. DOI: <https://doi.org/10.1177/002200270934625>
12. Ukrainian Crisis Situational Analysis. URL: <https://www.datafriendlyspace.org>
13. Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon (VASyR) 2018. *UNHCR, UNICEF, WFP*. December 2018. URL: https://www.jointdatacenter.org/literature_review/vulnerability-assessment-of-syrian-refugees-in-lebanon-vasyr-2018/
14. Біленко О. В., Горбань С. Ф. Демографічна ситуація в Україні: сучасний стан та основні проблеми. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.1.78
15. Богославець О. Г., Бойко Н. О. Сучасні підходи до викладання теми «Демографічна ситуація в Україні» у курсі «Регіональна економіка». *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2015. № 22. С. 17–21. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/4032/3617>
16. Грішнова О. А., Харазішвілі Ю. М. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози. *Demography and Social Economy*. 2019. № 2. P. 65–80. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2019.02.065>
17. Самченко В. Демографічна криза: на відновлення України може знадобитися 50 років. *Укрінформ*. 21.02.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3671923-demograficna-kriza-na-vidnovlenna-ukraini-moze-znadobitisa-50-rokiv.html>
18. Населення України. 2021. Демографічний щорічник / за ред. М. Тімоніної. *Державна служба статистики України*. Київ, 2022. URL: <http://surl.li/xqrmgw>
19. Чисельність та природний рух населення. *Державна служба статистики України*. 2023. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/chyselnist-ta-prirodnyy-rukh-naselennya-1>
20. Єрмішев О. В., Бацилева О. В., Кученко Т. А. Демографічні процеси та стан здоров'я населення як стримуючий фактор сталого розвитку Чернігівщини. *Екологічні науки*. 2020. № 6. С. 145–152. DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.6-33.22>
21. Ковальчук А. Ю. Характеристика соціально-демографічної ситуації та соціально значущих захворювань в Україні. *Український медичний часопис*. 2014. № 1. С. 29–33. URL: <https://umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2014/02/4203.pdf?upload=>
22. Лапшин І. М. Аналіз впливу трудових міграційних процесів на демографічну ситуацію в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 29. Ч. 2. С. 64–68. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/120/117>
23. Ливдар М. В., Ярошевич Н. Б., Степанова А. В. Демографічна ситуація в Україні: проблеми та шляхи її вирішення. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 6. С. 304–309. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-55>
24. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2. С. 37–57. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
25. Населення України. Демографічний вимір якості життя / за ред. О. М. Гладуна. Київ, 2019. 389 с.
26. Оновлення стратегії людського розвитку: аспект репатріації біженців війни. *НІСД*. 19.01.2024. URL: <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/onovlennya-stratehiyi-lyudskoho-rozvytku-aspekt-repatriatsiyi-bizhentsiv>
27. Онопрієнко І. М. Статистичний аспект демографічної ситуації в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 604–608. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/120.pdf>
28. ООН оприлюднила останні дані щодо втрат серед цивільних українців. *Укрінформ*. 22.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3619310-onn-opriludnila-ostanni-dani-sodo-vtrat-sered-civilnih-ukrainciv.html>
29. Самусь Ю. Оцінка впливу війни на людей виявила масштабні наслідки російського вторгнення для українського суспільства. *ООН. Україна*. 19.06.2023. URL: <http://surl.li/zczrwy>
30. Руденко В. С. Демографічна криза як ключова загроза соціальній безпеці регіону: сучасний стан, причини, тенденції та шляхи покращення ситуації. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія «Економіка, управління, безпека, технології»*. 2023. Т. 2. № 2. DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-2-5>
31. Смертність в Україні утримчує перевищує народжуваність у 2024 році. *Опендатов*. 05.08.2024. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/birth-death-2024-6>
32. Шерстюк Н. С., Соколов А. В. Здоров'я населення України та його вплив на демографічну ситуацію. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 316–319. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/57.pdf
33. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. *НІСД*. 24.11.2022. URL: <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demograficna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>
34. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
35. Сьомченко В. В., Кузнецова А. Є. Аналіз чисельності, складу та руху населення України працездатного віку. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3. С. 350–354. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/59.pdf
36. Токар В. М., Гбур З. В. Аналіз показників міграції населення: внутрішня та зовнішня. *Проблеми*

сучасних трансформацій. Серія «Право, публічне управління та адміністрування». 2023. № 7.

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11>

37. Ленда В., Ревук М. Три важливі демографічні показники. 2023-го народилося найменше дітей за останні 300 років. *Texty.org.ua*. 09.04.2024. URL: <https://texty.org.ua/articles/112194/try-vazhlyvi-demografichni-pokaznyky-2023-ho-narodylosya-najmenshe-ditej-za-ostanni-300-rokiv/>
38. Герлах І. В., Українець Л. А. Демографічна ситуація в Україні на сучасному етапі: виклики та загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83>
39. Українські біженці війни за кордоном. *НІСД*. 30.04.2022. URL: <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinski-bizhentsi-viyny-za-kordonom>
40. Цвігун І. А. Системний підхід до оцінки демографічної кризи в Україні. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2023. Вип. 1. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.23>
41. Шевчук С. Україні потрібно буде залучати мінімум 300 000 мігрантів щороку. Соціологиня Елла Лібанова про екзистенційні проблеми з демографією і що можна зробити? *Forbes*. 26.09.2023. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/35-mln-ukraintsiv-u-2033-mu-nadzvichayno-optimistichniy-stsenariy-sotsiologinya-ella-libanova-pro-veliki-problemi-z-demografeyu-v-ukraini-yaki-zarodilisya-shche-doviyini-shcho-z-tsim-robiti-25092023-16201>

REFERENCES

- Ali, M. M., and Shah, I. H. "Sanctions and childhood mortality in Iraq". *The Lancet*, vol. 355, no. 9218 (2020): 1851-1857. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(00\)02289-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(00)02289-3)
- Alkhuzai, A. H. et al. "Violence-Related Mortality in Iraq from 2002 to 2006". *The New England Journal of Medicine*, vol. 358, no. 5 (2008): 484-493. DOI: <https://doi.org/10.1056/NEJMsa0707782>
- Alnasrawi, A. *Iraq's Burdens: Oil, Sanctions and Underdevelopment*. Greenwood Publishing Group, 2004.
- Bilenko, O. V., and Horban, S. F. "Demografichna sytuatsiia v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni problemy" [Demographic Situation in Ukraine: Current Situation and Main Problems]. *Efektivna ekonomika*, no. 1 (2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.78](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.78)
- Bohoslavets, O. H., and Boiko, N. O. "Suchasni pidkhody do vykladannia temy «Demografichna sytuatsiia v Ukraini» u kursi «Rehionalna ekonomika»" [Modern Approaches to the Teaching of a Theme «Demographic Situation in Ukraine» in the Course «Regional Economy»]. *Problemy bezperervnoi heohrafichnoi osvity i kartohrafi*, no. 22 (2015): 17-21. <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/4032/3617>
- Burnham, G. et al. "The Human Cost of the War in Iraq: A Mortality Study, 2002-2006". [https://www.files.ethz.ch/isn/25293/IRAQ%20HUMAN%20COST.final%20\(Monday\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/25293/IRAQ%20HUMAN%20COST.final%20(Monday).pdf)
- "Chyselnist ta pryrodnyi rukh naseleennia" [Population Size and Natural Movement]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. 2023. <https://stat.gov.ua/uk/datasets/chyselnist-ta-pryrodnyy-rukhn-naseleennya-1>
- Gerlakh, I. V., and Ukrainets, L. A. "Demografichna sytuatsiia v Ukraini na suchasnomu etapi: vyklyky ta zahrozy" [Demographic Situation in Ukraine at the Present Stage: Challenges and Threats]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 39 (2022). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83>
- Hagen, J. J. "Queering Women, Peace and Security". *International Affairs*, vol. 92, no. 2 (2016): 313-332. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12551>
- Hagopian, A. et al. "Mortality in Iraq Associated with the 2003-2011 War and Occupation: Findings from a National Cluster Sample Survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study". *PLoS Medicine*, art. 1001533, vol. 10, no. 10 (2013). DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001533>
- Hrshnova, O. A., and Kharazishvili, Yu. M. "Demografichna bezpeka Ukrainy: indykatory, riven, zahrozy" [Demographic Security of Ukraine: Indicators, Level, Threats]. *Demography and Social Economy*, no. 2 (2019): 65-80. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2019.02.065>
- Kovalchuk, A. Yu. "Kharakterystyka sotsialno-demografichnoi situatsii ta sotsialno znachushchykh zakhvoriuvan v Ukraini" [The Characteristic of Social-Demographic Situation and Prevalence of the Socially Significant Diseases in the Ukraine]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys*, no. 1 (2014): 29-33. <https://umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2014/02/4203.pdf?upload=>
- Lapshyn, I. M. "Analiz vplyvu trudovykh mihratsiinykh protsesiv na demografichnu situatsiiu v Ukraini" [The Analysis of Labor Migration Processes Impact on Demographic Situation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky»*, no. 29, part 2 (2018): 64-68. <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/120/117>
- Lenda, V., and Revuk, M. "Try vazhlyvi demografichni pokaznyky. 2023-ho narodylosia naimenshe ditei za ostanni 300 rokiv" [Three Important Demographic Indicators. In 2023, the Fewest Children Were Born in the Last 300 Years]. *Texty.org.ua*. April 09, 2024. <https://texty.org.ua/articles/112194/try-vazhlyvi-demografichni-pokaznyky-2023-ho-narodylosya-najmenshe-ditej-za-ostanni-300-rokiv/>
- Libanova, E. M., Pozniak, O. V., and Tsymbal, O. I. "Mashtaby ta naslidky vymushenoii mihratsii naseleennia Ukrainy vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii" [Scale and Consequences of Forced Migration of the Population of Ukraine as a Result

- of Armed Aggression of the Russian Federation]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 2 (2022): 37-57.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
- Lyvdar, M. V., Yaroshevych, N. B., and Stepanova, A. V. "Demohrafichna sytuatsiia v Ukraini: problemy ta shliakhy yii vyrishennia" [The Demographic Situation in Ukraine: Problems and Ways of Their Solution]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, no. 6 (2019): 304-309.
DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-55>
- Maydaa, S., Chayya, S., and Myrntinen, N. "Impacts of the Syrian Civil War and Displacement on Societal Populations". 2020. https://thegenderhub.com/wp-content/uploads/2021/01/MOSAIC_Report_Online-1f443677dafb1a3e936ac0eade8236412c9f032fc4de51dc0d6387cbb67568863.pdf
- Mereshchuk, V. "Ella Libanova: «40 mln naselennia vzhe ne bude. Abo tse budut ne ukraintsi»" [Ella Libanova: "There Will Be No More 40 Million People. Or It Won't Be Ukrainians"]. *LB.ua*. January 29, 2024. https://lb.ua/news/2024/01/29/595959_ella_libanova_40 mln_naselennia_vzhe.html
- "Naselennia Ukrainy. 2021. Demohrafichni shchorichnyk" [Population of Ukraine. 2021. Demographic Yearbook]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Kyiv, 2022. <http://surl.li/xqrmgw>
- Naselennia Ukrainy. Demohrafichni vymir yakosti zhyttia* [Population of Ukraine. Demographic Dimension of Quality of Life]. Kyiv, 2019.
- "Onovlennia stratehii liudskoho rozvytku: aspekt repatriatsii bizhentsiv viiny" [Updating the Human Development Strategy: The Aspect of Repatriation of War Refugees]. *NISD*. January 19, 2024. <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/onovlennia-stratehiyi-lyudskoho-rozvytku-aspekt-repatriatsiyi-bizhentsiv>
- "OON opryliudnyla ostanni dani shchodo vtrat sered tsyvilnykh ukraintsiiv" [The UN Has Released the Latest Data on Civilian Casualties Among Ukrainians]. *Ukrinform*. November 22, 2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3619310-oon-opryliudnyla-ostanni-dani-sodo-vtrat-sered-civilnih-ukraintsiiv.html>
- Onopriienko, I. M. "Statystychnyi aspekt demohrafichnoi sytuatsii v Ukraini" [Statistical Aspect of the Demographic Situation in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, iss. 16 (2017): 604-608. <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/120.pdf>
- Rickards, J. "Crisis in Lebanon. Anatomy of a Financial Collapse". *FDD*. 2020. <https://www.fdd.org/analysis/2020/08/04/crisis-in-lebanon/>
- Rudenko, V. S. "Demohrafichna kryza yak kliuchova zahroza sotsialnii bezpetsi rehionu: suchasnyi stan, prychny, tendentsii ta shliakhy pokrashchennia sytuatsii" [Demographic Crisis as a Key Threat to Social Security of the Region: Current State, Causes, Trends and Ways to Improve the Situation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoi asotsiatsii naukovtsiv. Seriia «Ekonomika, upravlinnia, bezpeka, tekhnolohii»*, vol. 2, no. 2 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-2-5>
- "Smertnist v Ukraini utrychi perevyschchue narodzhuvanist u 2024 rotsi" [The Death Rate in Ukraine Is Three Times Higher Than the Birth Rate in 2024]. *Opendatbot*. August 05, 2024. <https://opendatbot.ua/analytics/birth-death-2024-6>
- "Sotsialno-demohrafichna sytuatsiia v Ukraini: shliakhy podolannia naslidkiv viiny" [Socio-demographic Situation in Ukraine: Ways to Overcome the Consequences of the War]. *NISD*. November 24, 2022. <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demohrafichna-sytuatsiia-v-ukrayini-shlyakhy-podolannia>
- "Stratehiia demohrafichnogo rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku" [Demographic Development Strategy of Ukraine for the Period until 2040]. *Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy*. <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
- Samchenko, V. "Demohrafichna kryza: na vidnovlennia Ukrainy mozhe znadobytysia 50 rokiv" [Demographic Crisis: It May Take 50 Years to Restore Ukraine]. *Ukrinform*. February 21, 2023. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3671923-demograficna-kryza-na-vidnovlennia-ukraini-moze-znadobitisa-50-rokiv.html>
- Samus, Yu. "Otsinka vplyvu viiny na liudei vyiavyla mashtabni naslidky rosiiskoho vtorhnennia dlia ukrainskoho suspilstva. OON" [An Assessment of the Impact of the War on People Revealed the Large-scale Consequences of the Russian Invasion for Ukrainian Society]. *United Nations. Ukraina*. June 19, 2023. <http://surl.li/zczrwy>
- Sherstiuik, N. S., and Sokolov, A. V. "Zdorovia naselennia Ukrainy ta yoho vplyv na demohrafichnu sytuatsiiu" [The Health of the Population of Ukraine and Its Influence on the Demographic Situation]. *Ekonomika i suspilstvo*, iss. 5 (2016): 316-319. https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/57.pdf
- Shevchuk, S. "Ukraini potribno bude zaluchaty minimum 300 000 mihrantiv shchoroku. Sotsiologhynia Ella Libanova pro ekzystentsiini problemy z demohrafiieiu i shcho mozhna zrobyty?" [Ukraine Will Need to Attract at Least 300,000 Migrants Every Year. Sociologist Ella Libanova on Existential Problems with Demography and What Can Be Done?]. *Forbes*. September 26, 2023. <https://forbes.ua/war-in-ukraine/35-mln-ukraintsiiv-u-2033-mu-nadzvichayno-optimistichnyy-stsenariy-sotsiologhynia-ella-libanova-pro-veliki-problemi-z-demografieyu-v-ukraini-yaki-zarodilisya-shche-do-viyni-shcho-ztsim-robiti-25092023-16201>
- Sirin, S. R., and Rogers-Sirin, L. "The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children". *Migration Policy Institute*. 2015. <https://www.migrationpolicy.org/research/educational-and-mental-health-needs-syrian-refugee-children>
- Somchenko, V. V., and Kuznetsova, A. Ye. "Analiz chyselnosti, skladu ta rukhu naselennia Ukrainy pratse-

zdatnoho viku" [Analysis of the Quantity, Composition and Movement of Ukraine's Employed Population]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*, iss. 3 (2019): 350-354. http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/59.pdf

Spagat, M. et al. "Estimating War Deaths: An Arena of Contestation". *Journal of Conflict Resolution*, vol. 53, no. 6 (2009): 934-950.

DOI: <https://doi.org/10.1177/002200270934625>

Tokar, V. M., and Hbur, Z. V. "Analiz pokaznykiv mihratsii naselennia: vnutrishnia ta zovnishnia" [Analysis of Population Migration Indicators: Internal and External]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia «Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia»*, no. 7 (2023).

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11>

Tsvihun, I. A. "Systemnyi pidkhid do otsinky demografichnoi kryzy v Ukraini" [A Systematic Approach to the Assessment of the Demographic Crisis in Ukraine]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, no. 1 (2023): 154-159.

DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.23>

"Ukrainian Crisis Situational Analysis". <https://www.datafriendlyspace.org>

"Ukrainski bizhentsi viiny za kordonom" [Ukrainian Refugees of the War Abroad]. *NISD*. April 30, 2022. <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinski-bizhentsi-viyny-za-kordonom>

"Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon (VASyR) 2018". *UNHCR, UNICEF, WFP*. December 2018. https://www.jointdatacenter.org/literature_review/vulnerability-assessment-of-syrian-refugees-in-lebanon-vasyr-2018/

Yermishev, O. V., Batsylieva, O. V., and Kuchenko, T. A. "Demografichni protsesy ta stan zdorovia naselennia yak strymuiuchy faktor staloho rozvytku Chernihivshchyny" [Demographic Processes and the State of Health of the Population as a Stimulating Factor of Sustainable Development of Chernihiv Region]. *Ekolohichni nauky*, no. 6 (2020): 145-152.

DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.6-33.22>

Науковий керівник – Соболев В. М.,
доктор економічних наук, професор,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

УДК 338.22:331.5

JEL: F22; R23; O15

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-269-276>

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: РИЗИКИ, ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

©2024 БОНДАРЄВСЬКА К. В.

УДК 338.22:331.5

JEL: F22; R23; O15

Бондарєвська К. В. Міграційна безпека в Україні: ризики, загрози та перспективи їх подолання

Метою статті є визначення ризиків та загроз міграційній безпеці в Україні в умовах воєнного стану, а також розробка перспективних напрямів їх подолання з урахуванням реалій сьогодення. У статті наведено авторське бачення дефініцій понять «міграційна безпека», «міграційні виклики», «міграційні ризики», «міграційні загрози», визначено характерні риси та відмінності міграційної безпеки, серед яких: висвітлення міграційної безпеки як складової національної безпеки, багаторівневість, багатовекторність міграційної безпеки та міграційної політики, необхідність постійного моніторингу та оцінки ризиків і загроз. Проведено аналіз міграційних тенденцій у контексті реалій воєнного часу, охарактеризовано такі міграційні ризики і загрози, які впливають на економічну, соціальну, демографічну, освітню сфери. Зокрема, це: зниження показників народжуваності та поглиблення процесів старіння населення, ризик погіршення якісного складу населення (демографічна сфера); втрата висококваліфікованої робочої сили та інтелектуального потенціалу, виїзд молоді за кордон (освітня сфера); втрата трудового потенціалу, дефіцит робочої сили за окремими видами економічної діяльності та спеціальностям, переміщення бізнесу та виведення активів за кордон (економічна сфера); падіння купівельної спроможності населення в Україні та погіршення добробуту, ризик негативного впливу іммігрантів на національний склад населення України та стабільність у суспільстві (соціальна сфера). Обґрунтовано пріоритети забезпечення міграційної безпеки в Україні, серед яких: нейтралізація негативних еміграційних чинників; подолання імміграційних викликів; регулювання територіальних переміщень населення всередині країни та за її межами; боротьба з нелегальною міграцією; проведення ефективної політики захисту українців за кордоном; рееміграція українців. Запропоновано перспективні напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні, серед яких: розробка комплексних програм щодо рееміграції громадян України; залучення міжнародних джерел підтримки; співпраця з міжнародними організаціями в напрямі вивчення проблеми міграційної безпеки; удосконалення інституційного забезпечення міграційної політики; моніторинг міграційних процесів.

Ключові слова: міграційна безпека, міграційні ризики, міграційні загрози, міграційні виклики, міграційна політика, подолання міграційних викликів.
Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 11.

Бондарєвська Ксенія Валентинівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49000, Україна)

E-mail: Kseny-8888@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8683-6834>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1243656>